

בין זרות להתקבלות

תפיסות תרבותיות על הגירת מינים זרים

מילות מפתח: מינים זרים, הגירה, התקבלות תרבותית, אתנוגרפיה, חברה-סביבה, ילידיות

תקציר

השאלה מתי מהגר מתקבל או משתלב בחברה הקולטת עומדת במרכז של דיונים רבים במחקר החברתי על הגירה וילידיות. התבוננות בלא-אנושי – מינים זרים, פולשים או מקומיים – יכולה להציע זווית אחרת לבחינת הסוגיה. אמנם מינים נדדו ושינו תמיד מערכות אקולוגיות, אך משבר האקלים והגלובליזציה המואצת הגבירו תופעה זו לממדים נרחבים שיש להם השלכות חברתיות, כלכליות ואקולוגיות. בה בעת, האסטרטגיות המתאימות להתמודדות עם מינים זרים, וגם הגדרתם והפרשנויות השונות סביבם, ממשיכות לעמוד בליבם של ויכוחים סוערים.

מאמר זה עוסק באופנים שבהם פרשנויות תרבותיות מעצבות את היחס למינים לא-אנושיים כאשר הם נעים במרחב, מוחדרים אליו או מתפשטים בו ובשאלה כיצד נקבע מעמדם כשייכים או כזרים. המאמר בוחן את היחס לשישה מינים שונים בישראל ומתמקד בשלושה מהם: פרא, אקליפטוס ומיינה. בעזרת מחקר אתנוגרפי משולב של

מדענים, פעילי סביבה וחובבי טבע הוא מראה כיצד כל אחד מן המינים הללו ממוקם בנקודה שונה על הציר שבין זרות להתקבלות. באמצעות ציר זה אפשר לבחון מחדש מושגים כמו שייכות, הגירה והזדהות ולהראות כי תפיסות אלו קשורות להיבטים של זמן וסמליות תרבותית, נראות במרחב ותפיסת נזק ממשית. המאמר אינו מבקש להשוות בין הגירה אנושית ולא-אנושית, אלא להיעזר בהתבוננות בלא-אנושי כדרך לדון במורכבותן של הילידיות והזרות ולחשוב מחדש על שאלות של קבלה, התאקלמות והדרה גם בהקשרים חברתיים ופוליטיים רחבים יותר.

[...] אני תמיד אומר שהאקליפטוס הוא כבר מין מקומי. ברור שהוא בפועל מין זר, הרי כולנו מכירים את הסיפור על ייבוש הביצות ושהוא במקור מאוסטרליה. אבל הוא כבר אחד משלנו, חלק מ"חורשת האקליפטוס" של נעמי שמר... בגלל זה אני אומר שאקליפטוס המקור, למשל, כבר מזמן התאזרח וקיבל תעודת זהות כחולה, הוא כבר משלנו, אחד מהנוף המקומי [...]

א מיר שחם, פעיל סביבה ותיק מצפון הארץ, היה נחרץ כשטען בריאיון שהאקליפטוס, מין של עץ אוסטרלי ש"היגר" למרחב לפני עשרות שנים, הוא "כבר אחד משלנו", "התאזרח" ו"קיבל תעודת זהות". שחם יודע שהאקליפטוס מוגדר מבחינה אקולוגית כמין זר, כלומר מין שהתפשט מעבר לתחום תפוצתו המקורית, אך ידיעה זו אינה משנה את תפיסתו שהוא חלק מן הנוף המקומי, ולפיכך צריך להיחשב מקומי ואף אזרח. נקודת מבט זו מעוררת שאלות בנוגע לאופן תפיסתם וקבלתם של מינים זרים, בייחוד בהקשר של השלכותיהם הסביבתיות, התרבותיות והחברתיות.

הגירה אנושית ולא-אנושית התקיימה כנראה מאז ומעולם. בני האדם הביאו איתם, במכוון ושלא במכוון, מינים רבים ושונים, החל ביצורים ובמיקרואורגניזמים שגרמו מחלות נוראיות וכלה בבעלי חיים ובצמחים שהובאו לשם עיצוב הנוף או לצורכי חקלאות, תיירות ופרנסה (Paini et al., 2016; Miedaner and Garbelotto, 2024). עם זאת, בעידן המאופיין במשבר אקלים ובגלובליזציה מואצת, התפשטותם של מינים פולשים בין מערכות אקולוגיות הייתה לאחת הבעיות הסביבתיות הדחופות ביותר (Scheffers and Pecl, 2019; Cruz and Johnson, 2022). מינים אלו עשויים לחולל פגיעות הרסניות באקולוגיות מקומיות, בחקלאות ובכלכלה, ולהתנהגותם יש השלכות פוליטיות, תרבותיות וחברתיות

(Besek and Cunningham, 2020). אף שהמחקר החברתי על הגירת מינים מעיד שהתפיסות כלפי מינים אלו מושפעות מהיבטים היסטוריים, פוליטיים ותרבותיים (Trigger and Head, 2010; Jarić et al., 2025), הרי מינים מהגרים ממשיכים להיות ממוסגרים במונחים בינאריים – ילידים או זרים – הן בשיח המדעי הן בניתוחים חברתיים-תרבותיים (Warren, 2023).

מחקרים אחדים טענו שהשוואה בין הגירה אנושית ולא-אנושית יכולה להועיל בהבנת הדינמיקה של התהליך ושל השינויים הכרוכים בו (Warren, 2023; Ahmed et al., 2025). אמנם אפשר לזהות הקבלה מבנית בין תנועת מינים ובין הגירת בני אדם, אך מדובר בתופעות שונות מן היסוד. לדוגמה, סאות' ועמיתיה (South et al., 2025) מדגישים כי השוואות מסוג זה אינן רק שגויות מבחינה מדעית, אלא גם מסוכנות מבחינה מוסרית, שכן הן עלולות לדלג על מורכבויות של סוכנות אנושית, היסטוריה קולוניאלית וזכויות אדם. לטענתם, ניסוחים אקולוגיים, כמו התבססות או חדירה, המיושמים על בני אדם עלולים לחזק נרטיבים גזעניים ולצמצם את הבנתה של הגירה אנושית לכדי תהליך טכני או ביולוגי בלבד (שם, 1014). אנו מסכימים עם הטענה הזאת, אך הדיון במינים פולשים זרים יכול לשמש, לדעתנו, מרחב עיוני מקביל, שקיימים בו היבטים של גבול, שייכות ותגובה ציבורית – תמות המשותפות לשני התחומים, גם אם אין להשוות ביניהם ישירות. כאמור, אין בכוונתנו לטעון כי הגירה אנושית ולא-אנושית הן זהות, אלא שהדיון בהגירה הלא-אנושית יכול לתרום להבנת מורכבותם של מושגי הזרות וההתקבלות התרבותית (Shani, 2023). יתרה מזו, רוב המחקר החברתי על מינים זרים או פולשים מנתח כיצד היחס אליהם משמש מטפורה או פעולה סמלית למאבק אנושי (Bocci, 2017; Braverman, 2021), אך במאמר זה אנו מתמקדים ביחס למינים עצמם. איננו טוענים שאין משמעות להיבטים סמליים או מטפוריים, אך מוקד הדיון כאן הוא המפגש הקונקרטי עם המינים ואופני ההתייחסות אליהם (ראו גם Anteby and Shani, 2025; Schwarzfuchs, 2025). אם כן, בהשאלה מדבריו של מוחמד ממדני (Mamdani, 1998) – מתי מתיישב הופך ליליד – מאמר זה שואל מתי מין זר נתפס כיליד ומה הן הפרשנויות התרבותיות והאקולוגיות של זרות וילידיות בהקשר זה.

ספרות המחקר מראה כיצד תהליך כניסתם והתקבלותם של מינים לא מקומיים הוא תהליך רב-ממדי, התלוי בהקשרים תרבותיים, פוליטיים והיסטוריים (Koop-Monteiro, 2023; Warren, 2023). במאמר זה בחרנו להתמקד בתופעה של זרות-התקבלות כמסגרת ניתוח מרכזית. באמצעות מחקר אתנוגרפי אנו בוחנים את הפרשנויות התרבותיות השונות של

מדענים, חקלאים וחובבי טבע כלפי מינים שונים ש"היגרו" לישראל, מתוך הצבתם על רצף של קבלה אנושית ורגשית. פרויקט זה הוא חלק ממחקר רחב יותר, המקיף מספר גדול של מינים, אך בשל קוצר היריעה נתמקד במאמר זה באקליפטוס, בפרא ובמינינה ונראה את השונות הגדולה ביחס אליהם. דרך ניתוח השיח על זרות וקבלה נראה כיצד ניתן להבין ילידיות, קבלה תרבותית וזרות לא כמושגים בינאריים, אלא כרצף גמיש, המשקף את מערכות היחסים בין בני האדם ללא־אנושי, וכיצד חברות בונות גבולות של שייכות.

על הגירה אנושית ולא־אנושית

הגישה הקלאסית על הגירה אנושית (classic assimilation theory) מניחה שהשתלבותם של מהגרים במדינת היעד היא תהליך ליניארי, שבמהלכו המהגרים מאמצים בהדרגה את התרבות, את הערכים ואת הנורמות של החברה הקולטת ומוותרים על מאפייניה של תרבותם המקורית (Alba and Nee, 1997; Lee, 2009). לעומת זאת, בגישות ביקורתיות, כדוגמת קולוניאליזם התיישבותי ולימודי ילידיות, קיימת לעתים דיכוטומיה בין ילידים ובין מתיישבים זרים, כהפרדה שכמעט איננה ניתנת לערעור (Wolfe, 2006; Sabbagh-Khoury, 2023), לצד ניתוח ניסיונותיהם של המתיישבים להפוך לילידים (הנדל ומונטרסקו 2019; Veracini, 2019). להבדיל מתפיסות ליניאריות או דיכוטומיות אלו, מחקרים עכשוויים על הגירה מצביעים על כך שמדובר בתהליכים מורכבים ודינמיים (Monterescu, 2011; Spencer and Charlsey, 2021). למשל, נקודת המבט הטרינס־לאומיות רואה במהגרים שחקנים הפועלים בעת ובעונה אחת בזירות שונות מתוך שימור זיקות תרבותיות וסמליות לארץ המוצא לצד השתלבות בחברה הקולטת (Lomsky-Feder and Rappaport, 2008; Talmi-Cohen, 2023). גישה זו מערערת על התפיסה שקליטה מחייבת ויתור על זהויות ועל ידע קודם ומדגישה את קיומן המקביל של השתייכויות שונות כמאפיין יסודי של חוויית ההגירה.

חוקרים אחרים מערערים על עצם ההגדרות של מהגר, מתיישב, זר ויליד ומצביעים על גמישותן ועל זמניותן. לדוגמה, בעקבות הדיון בשאלה מתי מתיישב הופך ליליד (Mamdani, 1998; Zreik, 2016), הציגו עברי וקוטף שאלה הפוכה. הם קראו בכך תיגר על הדיכוטומיה המקובלת והראו כיצד יהודים שחיו בארץ במשך דורות החלו להיתפס כמתיישבים לאחר הגעתם של אנשי העליות והתחזקות התנועה הציונית (Evri and Kotef, 2020, 1-3). באופן דומה ניתח מונטרסקו (Monterescu, 2011) את הדינמיקה בעיר המעורבת יפו

לאחר 1948: הוא תיאר את הפלסטינים המקומיים כילידים מנוכרים (estranged natives), שבעקבות הכיבוש והנישול איבדו שליטה, ריבונות והכרה בזהותם ובקשריהם למרחב. לעומת זאת, את המהגרים היהודים שהגיעו ליפו הוא תיאר כמהגרים שעברו ילידות (indigenized immigrants) לאחר שאימצו שיח, פרקטיקות וסמלים של ילידות כדי לבסס תביעה עמוקה ולגיטימית של שייכות למקום. אפשר אפוא לומר שמונטרסקו, עברי וקוטף מצביעים על הנזילות ועל הזמניות של ההגדרות של יליד, מהגר ומתיישב ומראים את האופן שבו פוליטיקה, היסטוריה ופרקטיקות של שרטוט גבולות מעצבות הגדרות אלו. מדבריהם נדמה כי תהליך ההגירה איננו חד-כיווני, אלא יכול להשתנות ולהתעצב מחדש (Spencer and Charlsey, 2021) – מדובר בתהליך השתלבות רב-ממדי, הנתון להשפעות של מגדר, גזע, מעמד וזמן, והוא דינמי ואינטראקטיבי (Sam and Berry, 2010).

גם הדיון בהתקבלותם של מינים זרים השתנה במשך השנים, והקביעה המקובלת כיום במחקר החברתי היא שההבחנות בין מינים ילידיים, זרים ופולשים אינן קבועות, אלא משתנות לפי הזמן ולפי הנסיבות (Trigger and Head, 2010; Warren, 2023). עם זאת, הדיכוטומיה יליד-זר ממשיכה לשלוט הן בניתוחים אקולוגיים והן במחקרים חברתיים-תרבותיים (רול ועמיתיו, 2018; Trigger and Head, 2010) אף שידוע כיום שמינים שסווגו תחילה כזרים עשויים להתאקלם ולהשתלב במערכות אקולוגיות מקומיות ואף להפוך לבעלי חשיבות תרבותית (Van Dooren, 2011; Shani, 2024). לדוגמה, צ'ו והמילטון (Chew and Hamilton, 2011) הציגו ניתוח היסטורי המראה כיצד הבנות תרבותיות ומדעיות משתנות של מקורות המינים לאורך זמן משפיעות על תפיסת השייכות שלהם (Ibid.). מנקודת מבט זו, זמן אינו רק מאפיין ביולוגי, אלא גם תהליך תרבותי המשפיע על דחייה או על קבלה של מינים. אם כך, תהליך ההתקבלות של מינים זרים איננו אחיד ואיננו ליניארי, והוא מתרחש בקצב שונה ובהיבטים מגוונים (Trigger and Head, 2010; Miedaner and Garbelotto, 2024), כפי שנציג במאמר זה.

עצם פעולת הסיווג הזאת משמשת לעתים קרובות כמטפורה לדינמיקות אנושיות ומשקפת נרטיבים קולוניאליים, גזעיים ותרבותיים רחבים יותר (Bocci, 2017; Shani, 2023; Gutkowski, 2025). לדוגמה, וורן ציין כי השימוש במושגים אלו מבטא תפיסות של שנאת זרים (Warren, 2023); מסטנאק ועמיתיו טענו כי ההבחנה בין יליד לפולש נשענת על תפיסות קולוניאליות של טבע "טהור" ועל הקשרים היסטוריים לתנועות לאומניות (Mastnak et al., 2014); הנדל ומונטרסקו (2019) סקרו את המאמץ הפוליטי והמדעי

הטמון בשימוש במינים שונים במסגרת הוויכוח על ילדיות אנושית. חוקרים אחרים טוענים שאף על פי שהביקורות על המאבק במינים זרים מציגות אותו לעתים כביטוי לגזענות כלפי הלא-אנושי, הרי המניע של מרבית החוקרים ואנשי השימור הוא החשש מן הנזקים האקולוגיים והכלכליים שמינים אלו גורמים (Colautti et al., 2004; Simberloff and Meyerson, 2024). במילים אחרות, הם מתמקדים במינים עצמם ובהשפעתם על האקולוגיה ועל התרבות, ולא במטפורות ובהשוואה למאבקים חברתיים אנושיים. במאמר זה נמשיך בגישה זו ונתמקד במינים עצמם ובנקודת המפגש שלהם עם האדם.

שיטת המחקר

מחקר זה הוא חלק ממחקר רחב העוסק בהיבטים הפוליטיים, התרבותיים והחברתיים של מינים זרים בישראל. המאמר מבוסס על מחקר אתנוגרפי מרובה שדות (multi-sited ethnography) שנערך בשנים 2022–2025 וכולל את השיטות האלה: (1) תצפית משתתפת; (2) 24 ראיונות עומק עם מדענים, חקלאים, אנשי סביבה וגורמים רשמיים בעלי קשר לאחד או ליותר מן המינים הנזכרים במאמר. הראיונות נערכו בגישה נרטיבית (Mishler, 1991), והמראיינים התבקשו לפרוש בהם את התפתחות תחומי העניין המדעיים, את עיסוקיהם ואת התפתחות הקריירה. כל המראיינים מוצגים כאן בשמות בדויים; (3) ניתוח של מגוון חומרים טקסטואליים וכמותיים. המחקר האתנוגרפי שאנו מתבססים עליו התקיים במרחב של אזורי מגע (contact zones) במונחיה של האראווי (Haraway, 2008) – אזורים שמתקיימים בהם מפגשים ויחסי גומלין בין מינים שונים; הם אינם חולקים שפה או מאפיינים, אך משפיעים זה על זה. במילים אחרות, במחקר ננסה להבין כיצד בני האדם מבינים את הלא-אנושי וחווים את המפגש עימו וכיצד הם יוצרים סביבו דפוסי תרבות.

מתוך מגוון המינים שנבחנו במחקר, אנו דנים במאמר זה בשישה מינים. מינים אלו מייצגים קשת רחבה של יחסי גומלין בין האדם ללא-אנושי בישראל, ואפשר למקם אותם על ציר רעיוני הנע בין התקבלות מוחלטת לזרות מוחלטת. בקצה אחד של הציר ניצבים החרוב (Ceratonia siliqua) והסברס (Opuntia ficus-indica), המייצגים מינים שעברו תהליך עמוק של אימוץ והטמעה תרבותית עד שהם נחשבים ילידיים; במרכז נמצאים הפרא (Equus hemionus hemippus) והאקליפטוס (Eucalyptus), המדגימים מעמד דואלי ומורכב של התאזרחות או השבה; ובקצה האחר של הציר ממוקמים המיינה (Acridotheres)

הזרה מוחלטת המלווה בפעולות מיגור אקטיביות. (tristis) וסנאי הדקלים (Funambulus), המייצגים דרגות שונות של דחייה, מניכור ועד

נקודת המוצא של ניתוח זה טמונה במתח שבין הידע האקולוגי לתרבותי: מבחינה אקולוגית, חמישה מתוך ששת המינים במאמר מוגדרים זרים או פולשים במרחב המקומי, אך מיקומם על גבי הציר משתנה במידה ניכרת לפי מידת קבלתם התרבותית והחברתית. מין אחד (הפרא) ניצב במיקום הפוך – מבחינה אקולוגית הוא נחשב יליד, אך בשנים האחרונות יש התופסים אותו כזר מבחינה תרבותית.

איור 1 המינים המוצגים במאמר

כאמור, כל ששת המינים מספקים צוהר להבנת המושגים ילידיות וזרות, אך המאמר יתמקד ויעמיק בשלושה מקרי בוחן בולטים הממוקמים בנקודות מפתח על ציר זה: הפרא, האקליפטוס והמיינה. שלושת המינים הללו נבחרו משום שהם מציבים אתגר של ממש למושגים אלו ומעוררים דיונים סוערים בקרב קהילות שונות – החל באנשי שמירת הטבע הרואים בהם איום ביולוגי, וכלה בציבור הרחב המפתח כלפיהם רגשות של שייכות ונוסטלגיה או לחלופין סלידה עמוקה. בחינתם תאפשר לחשוף את הדינמיות של תהליכי ההתקבלות וההזרה, ולשם כך נציג כיצד הממדים המובילים את התהליך הם זמן ההגעה של המינים, מידת המפגש היום-יומי איתם ותפיסות שונות כלפי מידת הנזק שהם גורמים (לאקולוגיה או לאדם). כך ניתן לראות כיצד המעמד של מין במרחב אינו נקבע רק על פי מוצאו הביולוגי, אלא גם על פי האופן שבו הוא נתפס, מפורש ומיוצג בשיח החברתי והתרבותי (Miedaner and Garbelotto, 2024).

התקבלות מוחלטת: המקרה של החרוב והסבר

בהמשך לשאלה מתי מתיישב הופך ליליד, אפשר לשאול מתי מין זר נתפס כמקומי. אחת הדוגמאות המעניינות במרחב שלנו הוא החרוב. אף שעץ זה נתפס כיום כחלק בלתי נפרד מן הנוף היסטיוני המקומי, ובייחוד הישראלי, מוצאו הגיאוגרפי המדויק שנוי במחלוקת, עד כדי כך שיש טוענים שהוא מין זר (Liphshitz, 1987; Battle and Tous, 1997, 20). עם זאת, ההיטמעות התרבותית של החרוב חורגת מעבר לדיון הביולוגי-אקולוגי (Chew and Hamilton, 2011), והוא הפך למרכזי אף במסורת היהודית, המוסלמית והנוצרית (דפני ועקל ח'טיב, 2017).

ביטוי נוסף להתקבלות תרבותית של מין זר שהגיע בשלב מאוחר הרבה יותר הוא הסבר (הצבר). הוא יובא ממקסיקו למזרח התיכון במאה ה-18 (Sipango et al., 2022) והיה לסמל של ילידיות, חיבור לאדמה ומאבק עליה בקרב היהודים (אלמוג, 1997) והפלסטינים (Abufarha, 2008). במילים אחרות, מין זר, שהגיע לפני זמן לא רב, היה לסמל מקומי לנוף הלא אנושי ולמאבק האנושי (Bardestein, 1998; Shani, 2024). אפשר אפוא לומר שמינים זרים גויסו לשמש אתוסים של זהות ומולדת וכוננו דימויים של טבע "אותנטי" במרחב (Besek and Cunningham, 2020).

בין זרות לשייכות: האקליפטוס כקיבוץ גלויות

עץ האקליפטוס הוא אחת הדוגמאות המרתקות למין זר שהיה למין מרכזי בתרבות הישראלית, אך עדיין נתפס כגורם בעייתי ומאיים בעיני אקולוגים ואנשי שמירת הטבע (דופורדרו, 2016). האקליפטוס הוא עץ אוסטרלי בעל תפוצה עולמית רחבה, שהובא לישראל עוד בסוף המאה ה-19. הוא ניטע בתקופת המנדט הבריטי ולאחריה בזמן הקמת המדינה מתוך מחשבה שיוכל להועיל בניסיונות לנקז את הביצות ולמגר את המלריה (כהן וריוב, 2016).

האקליפטוס, ובעיקר אקליפטוס המקור, הוא מרכיב דומיננטי בנוף המקומי של ימינו, ואף יש הרואים בו סמל לציונות ולישראליות (Zerubavel, 1996). מעבר להיותו סמל, רבים

רואים באקליפטוס חלק מן הנוף ומן הזהות האישית והקולקטיבית שלהם. אף שמרבית המרואיינים שפגשנו מכירים בעובדה שהאקליפטוס הוא מין זר, מבחינתם הוא כבר חלק מן המקום, כלומר הוא היה למקומי. דוגמה נוספת אפשר לראות בטענתה של נחמה בוצר, אקולוגית ופעילת שימור, שאמרה את הדברים האלה:

[...] אם האקליפטוס הוא מין זר, אז מי אנחנו שחלקנו הגענו אחריו? גם אנחנו זרים כאן? ומה זה בכלל צומח מקומי אם לא קיבוץ גלויות שמורכב ממינים שהגיעו ארצה לאורך אלפי שנים, ובזכותם הטבע שלנו עשיר ומגוון?

בוצר מקבילה בין יצירת קיבוץ גלויות, מטפורה להגירה היהודית לישראל, ובין הגירה של מינים זרים ומערערת על ההגדרה של מין זר. היא טוענת שכמו שמהגרים אנושיים הופכים למקומיים, כך גם צמחים ובעלי חיים, ואף רואה בכך משמעות חיובית של מגוון ביולוגי ואנושי רחב. טענה זו, כמו הציטוט הפותח של המאמר המדגיש את התאזרחותו של האקליפטוס, מהדהדים את ההשוואה בין הגירה אנושית ולא-אנושית (Ahmed et al., 2025) ואף מדגישים גישות הרואות בתהליך ההגירה תהליך של קליטה והיטמעות של מהגרים (Portes and Zhou, 1993; Alba and Nee, 1997).

צילום: לירון שני

איור 2 עץ אקליפטוס בחורשה ליד חדרה

מבחינה תרבותית אנו מזהים שהאקליפטוס אכן נטמע בתרבות הישראלית היהודית. כותרת שירה של נעמי שמר, "חורשת האקליפטוס", חזרה שוב ושוב בראיונות ובתצפיות המשתתפות, וגם הציטוט "אקליפטוס בודד שר בלוז כנעני" מתוך שירו של אהוד בנאי מתחילת שנות האלפיים. האקליפטוס עצמו, לא רק כסמל, נתפס כחלק מן הנוף המקומי, מן המורשת התרבותית ומן הקשר של רבים אל המקום.

עם זאת, רבים מאנשי הסביבה ושמירת הטבע עדיין רואים בו מין זר. במהלך תצפית משתתפת שערכנו בסיוור באזור הצפון טען אסף רז, מבכירי פעילי הסביבה בישראל:

[...] יש לי כבוד למורשת התרבותית שלהם, אבל בשמורות טבע לאקליפטוסים אין מקום. שמורות טבע נועדו לטבע המקורי של ארץ ישראל, והאקליפטוסים, מעצם הווייתם לא כאלה [...] את האקליפטוסים האלה צריך לכוות – זה נשמע מזעזע, זה נשמע מוזר, אוהב טבע מדבר על כריתה – אבל כן.

רז מבחין כאן בין אזורים שצריכים להיות בהם רק מינים מקומיים (כמו שמורות הטבע), ובין אזורים אחרים שיש בהם מקום גם למינים שאינם מקומיים. מבחינת רז ואחרים, האקליפטוסים הם עדיין מין זר על אף חשיבותם התרבותית. אנו מזהים כאן פער בין אופני התפיסה של האקליפטוס בעיני מדענים ואנשי שמירת הטבע – זר שאינו יכול להשתלב ומנוגד למקומי – ובין רבים אחרים המתנגדים לגישה זו ורואים בו מין מקומי. לתפיסת האחרונים, כמו בגישות על הגירה אנושית (Portes and Zhou, 1993), מין זר יכול להיטמע היטמעות מלאה בחברה הקולטת אותו, ובמונחים של מונטרסקו (Monterescu, 2011) – האקליפטוס הוא מהגר שעבר ילידות. להבדיל ממהגרים אנושיים, האקליפטוס לא ביצע פעולות כלשהן על מנת להיחשב יליד, אלא התפיסות של בני האדם בנוגע אליו הן שהשתנו.¹

---

1 המתח סביב מעמדו של האקליפטוס החרף בעשור האחרון, כאשר רשות הטבע והגנים החלה להגדיר את האקליפטוס באזורים מסוימים לא רק כמין זר (alien species), אלא גם כמין פולש (invasive species). הגדרה זו הובילה לפעולות של כריתה ועקירה באתרים כמו נחל אלכסנדר ועמק החולה, והן עוררו התנגדות ציבורית עזה. הוויכוח, שלווה בביטויים רגשיים קשים (כגון האשמת אנשי המקצוע בהכחשת המורשת), מדגים כיצד התקבלותו התרבותית של האקליפטוס והיותו חלק מן הזהות המקומית מערעות על סמכותו של הידע האקולוגי בקביעת מדיניות וניהול הטבע. מאחר שהדיון בפלישה מסיט אותנו מדינונו בזרות, בחרנו שלא להרחיב על כך כאן.

היליד שהיה לזר: התעלומה של הפרא

אז אם מין זר יכול להתפס כיליד, אפשר אולי לשאול שאלות הפוכות: האם מין ילידי יכול להתפס כמין זר (Evri and Kotef, 2020)? והאם הוא יכול להיחפך למין ילידי מנוכר (Monterescu, 2011)? בשנים האחרונות אנו מזהים דוגמה לתהליך כזה כלפי הפרא, המדגים את הדינמיות שבהגדרת הילידיות עצמה ואת האופנים שבהם הגדרה זו יכולה להשתנות בעקבות מעשי האדם או פעילותה במרחב של החיה עצמה.

הפרא, סוג של חמור בר שנכחד מן הנגב בשנות ה־30 של המאה ה־20 בשל ציד אינטנסיבי, הושב לישראל ב־1982 כחלק מפרויקט להשבתן של חיות התנ"ך. מעבר למטרות אקולוגיות, פרויקט זה נטוע בהקשרים פוליטיים מובהקים הרואים בהשבתו כלי לגיוס הטבע לטובת הנרטיב הציוני ולעיגון ילידיות היהודים במרחב דרך חידוש הקשר עם עולם החי המקראי (הנדל ומונטרסקו, 2019; Braverman, 2021; Monterescu, 2011). עם זאת, מעמדו של הפרא כישות ילידית התערער עם השנים, והוא עומד במוקד של קונפליקט בין הגדרות מדעיות לתפיסות מקומיות.

למעשה, המין המסוים של הפרא, שחי בעבר בנגב הישראלי, נכחד. בפועל הושב תת־מין שונה, אך ההבדל בין המינים אינו משמעותי מבחינה אקולוגית, על פי אנשי שמירת הטבע והחוקרים שרואיינו במחקר. מעמדו הילידי של הפרא לא הוטל בספק בשנים הראשונות להשבתו, אך קצב הריבוי והתקרבותו לאזורי המגע של המתישבים ושל החקלאים במדבר מעוררים דיון לוהט באשר לשייכותו למרחב. כך, על אף הקביעה האקולוגית בדבר חוסר המשמעות של ההבדל בין המינים התגבשה בשנים האחרונות תפיסה מתחרה, הגורסת שהבדל זה, בשילוב התערבותו הפעילה של האדם בהשבת הפראים ובתחזוקתם במרחב, הופכים אותם לשייכים פחות ואף לזרים. טענה זו עלתה בראיונות רבים שערכנו, וגם בדיונים ובכתבות שעסקו בנושא, כפי שמכריזה כותרת של כתבה מ־ynet – "הפראים שהובאו מאיראן לנגב הורסים את הכרמים" (קוריאל, 2024), המנכיחה את זרותם במרחב². נעמה ברנע, תושבת האזור שהייתה מעורבת בתאונה בעקבות התפרצות של פראים לכביש, הביעה בריאיון עמדה נחרצת אף יותר:

2 אמנם כותרת הכתבה מזהה את הפראים עם איראן, אך אין בה התייחסות, וגם לא בראיונות ובעבודת השדה שערכנו, לפראים ולמינים האחרים, לכך שיש משמעות לארץ המוצא של החיה. ההתייחסות הייתה רק לעצם העובדה שהיא הובאה לארץ על ידי האדם. כלומר, היחס למינים השונים אינו נובע, למיטב הבנתנו, מארץ המוצא שלהם.

הם לא מהטבע פה. הם לא נולדו פה, הם לא מפה. הביאו אותם. אז אני לא רואה אותם כאילו שהם אמורים להיות פה חלק [...] בהתחלה זה היה יפה, אבל המחיר [של נוכחות הפראים] גבוה, וגם ההתרבות המטורפת שלהם, היא מעבר למה שציפו או למה שאמור להיות, אז זה כבר לא חמוד בעיניי.

לפי ברנע, הפראים אינם ילידי האזור ואף אינם שייכים לטבע המקומי. היא מדגישה את העובדה שהם הובאו למרחב כאמצעי להדגשת זרותם ומבהירה שהם גורמים נזק, ובכך מחדדת את אי-התאמתם למרחב.

טענותיה נוספות לטענותיהם של רבים אחרים. לדוגמה, בסיוור בעקבות הפראים באזור פתחת ניצנה התפתחה שיחה עם דיאנה טולר, תושבת האזור, שטענה ש"הפראים הם לא חיה שהייתה פה פעם באמת, הביאו אותם לפה ושמם אותם פה בצורה מלאכותית". מבחינתה, אין ספק שהפראים אינם ילידיים במרחב. היא אף הוסיפה והסבירה שמשום שהפרא אינו יליד האזור אין לו טורפים "כמו בטבע", והוא מתרבה בהיקף נרחב. טולר לא הייתה היחידה שקישרה בין היעדר אויבים טבעיים לפרא ובין הדיון על ילידיותו. רבים מתושבי האזור הטיחו את הטענה הזאת בנציגי רשות הטבע והגנים (רט"ג) שהשתתפו בישיבות המועצה המקומית רמת נגב ב-2025 ובחנו את סוגיית הנזק שגורמים הפראים. לדברי התושבים, אילו הפראים היו אכן שייכים לאזור, הייתה נמצאת בו חיה המסוגלת לצוד אותם ולהגביל את התרבותם.

צילום: אוקסנה צמח

איור 3 פרא במדבר

טענה נוספת, העולה מצד בעלי חוות הבודדים ובעלי גמלים בדואים המתגוררים במרחב, נוגעת לאי־ההלימה של הפרא לנגב באופן רחב יותר, כפי שמסביר מוסא אבו ג'ליאן, בדואי המתגורר במרחב:

יש לו [לפרא] בעיה: איפה הוא ימצא מים? זה לא כמו הגמל שיכול לשרוד מחורף לחורף [...] הוא יכול לשרוד את כל הקיץ בלי מים, על עצי השיטה. את מבינה? זה בעלי חיים שהם מסודרים, אלוהים בנה אותם לאקלים הזה, למדבר הזה, את מבינה? הצבי גם כן על הטל, על הערפל, הוא יכול לשתות, אין לו בעיה.

אבו ג'ליאן משווה בדבריו בין הפרא לחיות שהוא מחשיב מקומיות וילידיות על מנת להוכיח את אי־התאמתו של הפרא לנגב. למשל, חיות ילידיות מובהקות, כמו הגמל או הצבי, מותאמות לאקלים הצחיח ומסוגלות לחיות ללא מקורות מים קבועים, ואילו הפרא נסמך על שקתות מלאכותיות ופוגע בתשתיות חקלאיות בשנות בצורת. חוסר העצמאות האקולוגית שלו נתפס כראיה חותכת לכך שהוא זר ואינו מותאם למרחב.

אם כן, הפרא מצוי במתח מתמיד בין הגדרתו כחיה ילידית שהושבה ובין הגדרתו כזר שאיננו שייך למרחב. המחקר הביקורתי רואה בפרא סמל ופרקטיקה פוליטית לרצון של המתיישב להפוך ליליד (אילני ועמיתיו, 2022; Braverman, 2021). כאשר אנו בוחנים את המצב במרחב כיום, ואת הפרשנות של שחקנים שונים לפרא בעקבות המפגש איתו, אנו מזהים תפיסה משותפת לבדואים ולתושבים יהודים במרחב, כלומר למי שנתפסים כילידים וכמתיישבים. תפיסה זו רואה כיום בפרא מין זר, לעומת אנשי רשות הטבע והגנים ואנשים אחרים הרואים בו מין מקומי. אם כן, השינוי במעמדו של הפרא לאחר השבתו מדגיש כיצד המפגש עימו מוביל לגיבוש דעות חדשות שאינן קשורות בשנאת זרים, אלא בנזקים אקולוגיים ממשיים, אף שאין ספק שתפיסות קולוניאליסטיות היו מעורבות בהשבתו (Simberloff, 2003; Colautti and MacIsaac, 2004).

מעבר לגבולות הקבלה: מנגנוני הדרה ושיח של זרות בקרב המיינה וסנאי הדקלים

בקצה הרצף שסקרנו עד כה ניצבים מינים הנתפסים כבלתי שייכים, כגורמים משבשים או מאיימים שאין להם מקום במרחב המקומי – לא מבחינה אקולוגית, רגשית או סמלית.

מינים אלו מעוררים בדרך כלל תגובות של דחייה, ניכור ולעתים אף תיעוב ומייצגים עיקרון של זרות מוחלטת – אין עוררין על כך שאינם חלק מן הסביבה, והסבלנות כלפיהם מוגבלת.

הדוגמה שנתמקד בה כאן היא המיינה המצויה, אחת הדוגמאות הבולטות ביותר למין פולש ואחת הציפורים הנפוצות ביותר בישראל (Colléony and Shwarz, 2020). המיינה היא עוף ממשפחת הזרזיריים שבסדרת ציפורי השיר. ייתכן שהיא נמלטה או שוחררה מפארק הציפורים ה"צפארי", שפעל בפארק הירקון בסוף שנות ה-90, וקיננה הראשון בטבע תועד בשנת 2000 (Roll et al., 2008). המיינה נחשבת לאחת ממאה המינים הפולשים המזיקים ביותר בעולם, והיא ידועה בהתנהגות טריטוריאלית אגרסיבית וביכולת הסתגלות יוצאת דופן לסביבות מעשה ידי אדם (Cohen et al., 2020). כמו כן, היא ידועה ביכולתה לגבור על ציפורים מקומיות, לטרוף ביצים וגוזלים של מינים אחרים ואף לגרום נזקים לחקלאות.

היחס הציבורי כלפי המיינה טעון רגשית. אקולוגים ושומרי טבע מביעים לעתים קרובות סלידה ברורה ממנה: "אני שונא מיינות", אמר לנו אקולוג מן האקדמיה, "הן חיות אכזריות ולא נעימות". צפר חובב אחר תיאר אותן כ"אלימות, נקמניות ודוחקות מינים אחרים", וכותרת של כתבה שפורסמה במעריב תיארה אותה כ"ערסית, שתלטנית וצווחנית" (רפאל, 2024). תיאורים אלו מערבים מושגים של זרות, עוינות והפרעה ומשתלבים בתבניות של גזעיות כלפי בני אדם ובעלי חיים (Mastnak et al., 2014; Braverman, 2021).

שלא כמו מינים פולשים אחרים, התנהגותה האגרסיבית של המיינה ונוכחותה היומיומית, בשילוב הידיעה שהיא פולשת, הופכות אותה לבלתי רצויה במיוחד (Schwarzfuchs, 2025). המגע החוזר עימה באזורי מפגש הוא אתר שמתעצבים בו יחסי קרבה וריחוק בין-מיניים, אולם על אף הפוטנציאל לקרבה, תדירות המפגשים מעמיקה כאן את תחושת הניכור והדחייה של המיינה. כמו כן, לטענתה של אחמד (Ahmed, 2000), הזר איננו מי שעדיין לא פגשנו בו, אלא מי שזיהינו ומיצבנו אותו כזר, מי שנוכחותו הופכת למטרידה. הזיהוי של ישות כזרה אינו נובע אפוא מהיעדר היכרות עימה, אלא דווקא מן האינטימיות המטרידה של קרבתה.

צילום: אוקסנה צמח

איור 4 זוג מיינות

באחת התצפיות התלווינו לפרופ' שלומי ארנון, אקולוג מאוניברסיטת תל אביב, לסיור בפארק עירוני במרכז הארץ. לקראת סוף היום קראה לנו בבהלה מיכל, סטודנטית שנכחה בסיור, כשהיא אווזת בציפור קטנה ופצועה. היא תיארה בסערת רגשות כיצד חזתה בלהקת מיינות תוקפת את הציפור כדי להשתלט על פירות העץ שהציפור ישבה עליו. מיכל הזדעזעה מן המקרה והשליכה על המיינות תכונות אנושיות: "אני שונאת אותן. הן ממש אכזריות ופוגעות בכולם". היא תהתה מדוע הרשויות אינן פועלות לחיסולן, וארנון השיב: "זה לא אשמת המיינה. היא באמת מין אגרסיבי מאוד, אבל זאת ההתנהגות שלה. היא לא 'רעה' במונחים אנושיים, היא ציפור, וככה היא מתנהגת". אף שהיה נסער גם הוא מן האירוע וניסה לסייע לציפור הפצועה, ארנון בחר לנטרל את ההאנשה שבדברי הסטודנטית. לתפיסתו, לא צריך לשנוא את המיינות מאחר שזה טבען. באחת משיחותינו לאחר האירוע הוא טען שצריך לקבל את העובדה שהמיינה כבר כאן: אמנם היא אינה מקומית ואף פוגעת במינים המקומיים, אבל אין הרבה מה לעשות בעניין זה.

אם כך, למרות נוכחותה הרבה במרחב, טרם התקבלה המיינה כציפור מקומית. היא נוכחת, אבל אינה שייכת לחלוטין, כפי שהסביר לנו איתמר פרידמן, צפר וצלם טבע: "כרגע היא במעמד של פולש, אבל תוך 30-100 שנה היא תהפוך לגר". השימוש של פרידמן במילה גר הוא אינדיקציה מעניינת לנזילות הקטגוריות של זרות ושייכות: גר הוא מונח טעון מן המסורת היהודית המייצג אדם שאינו יליד המקום, אך שווה בו דרך קבע ונהנה ממידה של הכרה, גם אם לא מלאה. בהקשר האקולוגי, השימוש במושג זה מציע קטגוריית ביניים בין פולש למקומי, בין דחייה לקבלה, בין חשדנות לנורמליזציה. הוא ממחיש את הגמישות בזמן ובזהות של מינים לא־אנושיים ואת האופן שבו שייכות איננה תכונה מהותית, אלא מצב משתנה התלוי בהקשרים תרבותיים, היסטוריים ופוליטיים.

לעומת גישתם של ארנון ופרידמן, האקולוג דורון אמיתי, בכיר ברט"ג, מציג גישה נוקשה יותר. לתפיסתו, "[עם המיינות] פספסנו את ההזדמנות, בטח בתוך הערים או אזורים מופרים [...] אבל בתוך שמורות הטבע עדיין צריך להרוג ולהשמיד אותן". כפי שטען אסף רז בנוגע לאקליפטוסים, גם אמיתי מפריד בין מה שניתן לעשות מחוץ לשמורות הטבע, כלומר באזורים מופרים, ובין מה שקורה בתוך השמורות, שבהן צריך לשמור על הטבע "המקורי".

במסגרת זו הציג בפנינו אמיתי ביטוי חריף יותר לזרות ולהזרה, המשקף את גישתו הממסדית הראויה למאבק במינים פולשים. בשנת 2007 זיהו אנשי רט"ג בנגב נוכחות של פרטים רבים של סנאי הדקלים – מכרסם ממשפחת הסנאיים המוגדר כמין פולש אגרסיבי. הסנאי, שככל הנראה נמלט מחווה באזור והתבסס בטבע, הפך למושא של מבצע מיגור מהיר ונחוש בהובלת אמיתי וצוותו. במהלך המבצע חוסלו מאות פרטים, והפעולה סומנה כהצלחה אקולוגית בבלימת הפלישה. לתפיסתו של אמיתי, אסטרטגיה זו מייצגת את היחס הנדרש כלפי מינים פולשים: בלימה מוקדמת המונעת מהם להשפיע על המערכת האקולוגית. לשיטתם, הסנאי מצטייר כזר מוחלט – מין נטול הקשר מקומי, דימוי תרבותי או הצדקה מוסרית. שלא כמו המיינה, מעטים האנשים שפגשו בו במרחב, עובדה המדגישה את אנונימיותו ומחזקת את הבנייתו כמין זר וחסר פנים. בהשוואה ליתר המינים שנדונו במאמר, הסנאי אינו זוכה לפרשנות סמלית של השתייכות או אף להזדמנות להשתלב בתרבות, בזהות או בנוף המקומי, אלא נדחה באופן אוטומטי. הוא נתפס כמאיים ברמה האקולוגית, ולכן מעמדו נותר חד־ממדי וגזר דינו הוא מחיקה מן הנוף.

דיון וסיכום

מאמר זה מציג רצף של זרות-התקבלות כמסגרת ניתוח מרכזית ודן בתהליכים של הגירה והשתלבות של מינים לא-אנושיים במרחב החברתי-תרבותי והאקולוגי בישראל. הוא מצביע על כך שהשיח האקולוגי, המדעי והציבורי בנוגע למינים זרים מבוסס לעתים על קטגוריות מהותניות ודיכוטומיות (כגון, זר-ילידי), אך בפועל הן תלויות הקשר ושונות מבחינה פוליטית והיסטורית (Shani, 2023).

מיקומם של המינים על הטווח שבין קבלה והיטמעות תרבותית ובין זרות, דחייה ואף מחיקה מאפשר לנו להבין ילידיות, קבלה תרבותית וזרות לא כמושגים בינאריים, אלא כרצף גמיש המשקף את מערכות היחסים בין בני אדם ובין הלא-אנושי (Trigger and Head, 2010; Warren, 2023). למעשה, אנו משרטטים בכך את דרכיהן של חברות בבניית גבולות של שייכות, זהות וקבלה (Veraeini, 2010; Montereuseu, 2011; Speneer and Charlseay, 2021).

הממצאים מצביעים על כך שמיקומו של כל מין על גבי הציר אינו נקבע רק על פי מקורו הגיאוגרפי, אלא מתוך מכלול של משתנים חברתיים, תרבותיים, פוליטיים ואקולוגיים הפועלים בעת ובעונה אחת. קבלתם (או דחייתם) של המינים הללו נקבעת בין השאר על פי הזמן שעבר מאז "היגר" המין לארץ: החרוב, שהגיע לארץ לפני שנים רבות, נחשב יליד כמעט לחלוטין, ואילו סנאי הדקלים, שהגיע לאחרונה, לא הספיק לזכות בהכרה רחבה לפני שהוכחד. לעומתם, מעמדו של הפרא נותר מעורער משום שאמנם עדויות היסטוריות ואחרות מלמדות שפראים חיו במדבר במשך שנים, אך המפגש עימם נחוה כחדש, משום שהוא מתקיים רק מאז השבתם. במובן זה, הזמן אינו משמש רק מדד כרונולוגי, אלא גם מבנה תרבותי ופוליטי המאפשר לנסות להבין מתי ולמה מינים זרים נהיים למקומיים ולהפך.

עם זאת, לא רק ממד הזמן קיבע את מיקומם של המינים על הרצף שתואר. גם תפיסת הנזק שהם גורמים, בין שמדובר בנזק אקולוגי ובין שמדובר בנזק לחיי היוס-יום של אנשים, תרמה לכך. ממד נוסף הוא מידת נוכחותו של המין בחיי היוס-יום: מינים הנוכחים במרחב היומיומי נוטים לעורר תגובות רגשיות ותרבותיות מגוונות, ואילו מינים הנשארים בשולי החוויה האנושית נוטים להיתפס כזרים אנונימיים. תפיסות אלו השתנו במידה ניכרת בין גישות מדעיות ותרבותיות והצביעו על כך ששייכותו של מין למרחב אינה מוכתבת מכוח הגדרות אקולוגיות גרידא, אלא מתעצבת מתוך היבטים תרבותיים ופוליטיים, הכרוכים בשרטוט גבולות ובהמשגת זרות.

כאמור, אנו מודעים לסכנות שבאנלוגיה ישירה בין הגירה אנושית ולא-אנושית (South et al., 2025), אך השוואה זהירה דרך הפריזמה המושגית של הרצף זרות-התקבלות יכולה לתרום, לתפיסתנו, למחקר על הגירה אנושית, וגם על הגירה לא-אנושית. כך, חוקרי הגירה אנושית צריכים להכיר ולהבין את המנגנונים הפועלים בהגירה הלא-אנושית, וחוקרי ההגירה הלא-אנושית יכולים לצאת נשכרים מהיכרות ומהבנה של הספרות על הגירה אנושית. אנו מציעים להשתמש בציר ככלי רפלקטיבי היכול להאיר תהליכים של היטמעות, התנגדות, יצירת גבולות ותגובות ציבוריות בשני התחומים. ההקבלה אינה מבקשת לטשטש את הסוכנות האנושית או את ההקשרים הקולוניאליים בהגירה האנושית, אלא להאיר את מנגנוני ההדרה והקבלה כתהליכים מבניים ורב-ממדיים, החולקים לעתים היגיון תרבותי משותף.

הצעה זו עולה בקנה אחד עם גישות עדכניות בלימודי הגירה, המותחות ביקורת הן על המודלים הליניאריים של היטמעות (Alba and Nee, 1997) והן על ההבחנה הנוקשה בין ילידים למתיישבים (Wolfe, 2006). גישות אלו מציעות להבין את ההגירה כהתמקמות משתנה ומתמשכת (Spencer and Charsley, 2021) ואת ההגדרות של ילידות, הגירה זרות – כנזילות ופוליטיות (Monterescu, 2011; Evri and Kotef, 2020; Shani, 2023). באופן דומה, גם מינים זרים יכולים להפוך לחלק בלתי נפרד מן המערכת התרבותית לא בגלל מוצאם, אלא בגלל האופנים שהם נוכחים, משולבים או מודרים בהם, לעתים בעת ובעונה אחת. אם כך, אנו מזמינים את קוראי המאמר להכיר ביכולתם של הריבוי, הגמישות והכוח התרבותי לעצב לא רק את השיח על הגירה אנושית, אלא גם את השיח המופנה אל הלא-אנושי, המעצבים יחד את זהותנו.

תודות

מאמר זה הוא חלק מפרויקט רחב העוסק בממדים הפוליטיים, התרבותיים והחברתיים של מינים זרים בישראל בהובלת ד"ר לירון שני ובמימון הקרן הלאומית למדע (1451/24 – 3011007563). המחקר על הפראים מבוסס על עבודת המוסמך של נועה בלוך במחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטה העברית בירושלים. חלק מן החומרים על האקליפטוס נאספו במחקר משותף של ד"ר לירון שני וד"ר נעמה טשנר מאוניברסיטת בן-גוריון בנגב וד"ר ניב דה-מלאך מן האוניברסיטה העברית בירושלים ובמימון "שותפות לקיימות" של האוניברסיטה העברית באוניברסיטת בן-גוריון. אנו מודים למטיאס ג'אלפיס

מראשקין, עינב קוצר ואליס אשר על עזרתם באיסוף החומר למחקר ובחשיבה עליו. כמו כן, אנו מודים לד"ר אורן קולדוני, פרופ' אורי רול, פרופ' אסף שוורץ, ד"ר רפי גרוסגליק, פרופ' נורית שטדלר, ד"ר רות תלמיכהן וערן שוורצפוקס על הערות ושיחות ממושכות על הפרויקט ועל המחקר. תודה גם לאוקסנה צמח על האפשרות להשתמש בתמונותיה למאמר. לסיום, אנו רוצים להודות לכלל המרואיינים והמרואיינות שפגשנו במהלך הפרויקט והסכימו לצרף אותנו למסעות, למחשבות, לחששות ולתובנות על הנושא של מינים ילידים, זרים ופולשים.

רשימת המקורות

- אילני, עפרי, עלמה יצחקי, תמר נוביק, ערן שוורצפוקס ולירון שני (2022). מה חדש בטבע? שולחן עגול על פראים, צברים ואנשים בישראל של האנתרופוקן. **תיאוריה וביקורת** 57, 1-19.
- אלמוג, עוז (1997). **הצבר: דיוקן**. תל אביב: עם עובד.
- דופור-דרור, ז'אן-מארק (2016). הגדרת צמחים פולשים והתייחסות למעמדו של אקליפטוס המקור כפולש אפשרי בישראל. **כלנית** 3. <https://bit.ly/4t55g6A>
- דפני, אמוץ ועקל ח'טיב סאלח (2017). **צמחים, שדים ונפלאות: צמחי ארץ ישראל בפולקלור**. תל אביב: עולם חדש.
- הנדל, אריאל ודניאל מונטרסקו (2019). בעקבות הגביע הקדוש: יינות ילידיים, מדע והפוליטיקה הקולוניאלית של הזהות המקומית. **סוציולוגיה ישראלית** כ(2), 107-135.
- כהן, עודד ויוסי ריוב (2016). האם אקליפטוס המקור הוא מין פולש בישראל? **כלנית** 3. <https://www.kalanit.org.il/eucalyptus-cohen-riov/>
- קוריאל, אילנה. (2024, 22 ביולי). הפראים שהובאו מאיראן לנגב הורסים את הכרמים. <https://www.ynet.co.il/environment-science/article/syiftjcoa>
- רול, אורי, יונתן בלמקר, שירלי בר-דוד, רועי דור, ענב וידן, דויד זלץ, יורם יום טוב, אירינה לוינסקי, שי מאירי, איתי רנן, אסף שוורץ, אור שפיגל ועודד ברגר טל (2018). בשמירת טבע אין כל חמלה בחוסר פעולה. **אקולוגיה וסביבה** 9(3), 58-60.
- רפאל, דרור (2024, 18 למאי). ערסית, שתלטנית וצווחנית: כיצד הפכה המיינה לציפור הנפוצה בישראל? **מעריב**. <https://www.maariv.co.il/journalists/article-1099348>

Abufarha, Nasser (2008). Land of symbols: Cactus, poppies, orange and olive trees in Palestine. *Identities: Global Studies in Culture and Power* 15(3), 343–368.

Ahmed, Danish A., Ronaldo Sousa, Alejandro Bortolus, Ceray Aldemir, Nicole F. Angeli, Dagmara Błońska, Elizabeta Briski, Robert J. Britton, Carlos Cano-Barbacil, Aaron Clark-Ginsberg, Irina Culic, Ross N. Cuthbert, Jaimie Dick, Romina D. Dimarco, Franz Essl, Teun Everts, Emili García-Berthou, Mathew Hauer, Antonín Kouba, Melina Kourantidou, Ulrich Kutschera, Stefano Mammola, Irene Martín-Forés, Olivier Morissette, Martin A. Nuñez, Julian D. Olden, Lucian Pârvolescu, Jan Pergl, David Renault, Axel Eduardo Rico-Sánchez, James C. Russell, Ismael Soto, Ali Serhan Tarkan, Tuğba Uçma Uysal, Hugo Verreycken, Lorenzo Vilizzi, Ryan Wasserman, Priscilla Wehi, and Phillip J. Haubrock (2025). Parallels and discrepancies between non-native species introductions and human migration. *Biological Reviews* 100, 1365–1395.

Ahmed, Sara (2000). *Strange encounters: Embodied others in post-coloniality*. New York: Routledge.

Alba, Richard and Victor Nee (1997). Rethinking assimilation theory for a new era of immigration. *International Migration Review* 31(4), 826–874.

Anteby, Riki and Liron Shani (2025). The 'mushroom fever': Enchantment, affect and knowledge in human-mushroom relationships in Israel. *Ethnos* 1-18. <https://doi.org/10.1080/00141844.2025.2563121>

Bardenstein, Carol (1998). Threads of memory and discourses of rootedness: Of trees, oranges and the prickly-pear cactus in Israel/Palestine. *Edebiyat* 8, 1–36.

Battle, Isabel and Jordi Tous (1997). *Promoting the conservation and use of underutilized and neglected crops: Carob tree*. Rome: Institute of Plant Genetics and Crop Plant Research, Gatersleben.

Besek, Jordan F. and Jack Cunningham (2020). On the environmental embeddedness of redneck identity and politics: The original redneck fishin' tournament and invasive species in a rural community. *Sociologia Ruralis* 60(2), 394–413.

Bocci, Paolo. 2017. Tangles of care: Killing goats to save tortoises on the Galápagos Islands. *Cultural Anthropology* 32(3), 424–449.

Braverman, Irus (2021). Wild legalities: Animals and settler Colonialism in Palestine/Israel. *PoLAR: Political and Legal Anthropology Review* 44(1), 7–27.

Chew, Matthew K. and Andrew L. Hamilton (2011). The rise and fall of biotic nativeness: A historical perspective. In David M. Richardson and Petr Pyšek (eds.). *Fifty years of invasion ecology: The legacy of Charles Elton*. Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell, 35–47.

- Cohen, Tali Magory, Suresh Kumar, Manoj Nair, Mark E. Hauber and Roi Dor (2020). Innovation and decreased neophobia drive invasion success in a widespread avian invader. *Animal Behaviour* 163, 61-72.
- Colautti, Robert I. and Hugh J. MacIsaac (2004). A neutral terminology to define 'invasive' species. *Diversity and Distributions* 10(2), 135-141.
- Colléony, Agathe and Asaf Shwartz (2020). When the winners are the losers: Invasive alien bird species outcompete the native winners in the biotic homogenization process. *Biological Conservation* 241, 108314.
- Cruz, Jesann Gonzalez and McKenzie F. Johnson (2022). Invasive species in post-2020 global environmental politics. *Global Environmental Politics* 22(2), 12-22.
- Evri, Yuval and Hagar Kotef (2020). When does a native become a settler? (With apologies to Zreik and Mamdani). *Constellations: An International Journal of Critical and Democratic Theory* 29(1), 3-18.
- Gutkowski, Natalia (2025). Un/settling times for border control: A porous political ecology of date plantations in the Jordan Valley. *Environment and Planning D: Society and Space*. <https://doi.org/10.1177/0263775825135142>
- Haraway, Donna (2008). *When species meet*. Minneapolis :University of Minnesota Press.
- Jarić, Ivan, Álvaro Fernández-Llamazares, Zsolt Molnár, Ursula Arbieu, Susan Canavan, Ricardo A. Correia, Franz Essl, Katie L. Kamelamela, Richard J. Ladle, Anne-Claire Maurice, Yves Meinard, Ana Novoa, Martin A. Nuñez, Petr Pyšek, Uri Roll, Valerio Sbragaglia, Ross T. Shackleton, Liron Shani, Kate Sherren, Yael Teff-Seker, Ana Sofia Vaz, Priscilla M. Wehi, and Jonathan M. Jeschke (2025). Cultural integration of invasive species. *npj Biodiversity* 4(1), 1-12.
- Koop-Monteiro, Yara (2023). Including animals in sociology. *Current Sociology* 71(6), 1141-1158.
- Lee, Erica C. (2009). Sociological theories of immigration: Pathways to integration for U.S. immigrants. *Journal of Human Behavior in the Social Environment* 19(6), 730-744.
- Liphshitz, Nili (1987). *Cerantonia siliqua* in Israel: An ancient element or a newcomer? *Israel Journal of Botany* 36(4), 191-197.
- Lomsky-Feder, Edna and Tamar Rapoport (2008). Cultural citizenship and performing homecoming: Russian Jewish immigrants decipher the Zionist national ethos. *Citizenship Studies* 12(3), 321-334.

- Mamdani, Mahmood (1998). *When does a settler become a native. Reflections of the colonial roots of citizenship in equatorial and South Africa*. Cape Town: University of Cape Town.
- Mastnak, Tomaz, Julia Elyachar, and Tom Boellstorff (2014). Botanical decolonization: Rethinking native plants. *Environment and Planning D: Society and Space* 32(2), 363–380.
- Miedaner, Thomas and Matteo Garbelotto (2024). Human-mediated migration of plants, their pathogens and parasites. *Journal of Plant Pathology* 106, 301–325.
- Mishler, Elliot G. (1991). *Research interviewing: Context and narrative*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Monterescu, Daniel (2011). Estranged natives and indigenized immigrants: A relational anthropology of ethnically mixed towns in Israel. *World Development* 39(2), 270-281.
- Paini, Dean R., Andy W. Sheppard, David C. Cook, Paul J. De Barro, Shane P. Worner, and Michael B. Thomas (2016). Global threat to agriculture from invasive species. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 113(27), 7575–7579.
- Portes, Alejandro and Min Zhou (1993). The new second generation: Segmented assimilation and its variants. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 530, 74–96.
- Roll, Uri, Tamar Dayan, and Daniel Simberloff (2008). Non-indigenous terrestrial vertebrates in Israel and adjacent areas. *Biological Invasions* 10(5), 659-672.
- Sabbagh-Khoury, Areej (2023). *Colonizing Palestine: The Zionist left and the making of the Palestinian Nakba*. Stanford: Stanford University Press.
- Sam, David L. and John W. Berry (2010). Acculturation: When individuals and groups of different cultural backgrounds meet. *Perspectives on Psychological Science* 5(4), 472-481.
- Scheffers, Brett R., and Gretta Pecl (2019). Persecuting, protecting or ignoring biodiversity under climate change. *Nature Climate Change* 9(8), 581-586.
- Schwarzfuchs, Eran Nisan (2025). Strange birds of a feather: Israeli common myna, between invasiveness and belonging. *Environment and Planning E: Nature and Space* 9(2), 645-665.
- Shani, Liron (2023). Predatory fleas, sterile flies, and the settlers: Agricultural infrastructure and the challenge of alien-native dichotomies in Israel/Palestine. *Cultural Anthropology* 38(1), 87-112.
- Shani, Liron (2024). Invasive species or legal alien? Confrontation and controversy in protecting sabras in Israel. *American Anthropologist* 126(4), 608-621.

Simberloff, Daniel (2003). Confronting introduced species: A form of xenophobia? *Biological Invasions* 5(3), 179–192.

Simberloff, Daniel and Laura A. Meyerson (2024). Yet another call for the end of invasion biology. *Biological Invasions* 26, 3975–3978.

Sipango, Nkosomzi, Emmanuel Ravhuhali Khuliso, Amenda Sebola Nthabiseng, Onke Hawu, Monnye Mabelebele, Hilda Kwena Mokoboki, and Bethwell Moyo (2022). Prickly Pear (*Opuntia* spp.) as an invasive species and a potential fodder resource for ruminant animals. *Sustainability* 14(7), 3719. <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/7/3719>

South, Josie, Roxana Barbulescu, Rafael L. Macêdo, Camille L. Musseau, Simone Guareschi, Tim Alamenciak, Gabriella Alberti, Sylvie Allen, Sven Bacher, Emma Baker, Michaela Benson, Maud Bernard-Verdier, Rashida Bibi, Manuela Boatcă, Rossano Bolpagni, Timothy M. Brown, Bridget Byrne, Susan Canavan, Esther Neira Castro, Deirdre Conlon, Jean-Paul Demoule, Alison M. Dunn, Thomas Faist, Glenda Garelli, Paula Gervazoni, Ben Gidley, Jérôme M. W Gippet, Matthew Harwood, Tina Heger, Theresa Henke, Sara Hill, Joshua Hobbs, James Hodson, George Holmes, Phillip E. Hulme, Hannah Jones, Dumisani Khosa, Majella Kilkey, Danaï Kontou, Anne Lavanchy, Hannah Lewis, Rosa Mas Giral, Laura A. Meyerson, Ana Novoa, Zarah Pattison, Pavel Pipek, Anna F. Probert, Petr Pyšek, Anthony Ricciardi, Jonathan David Roberts, Florian Ruland, Wolf-Christian Saul, Ross Shackleton, Nando Sigona, Daniel Simberloff, John Solomos, Li Sun, Louise Waite, Pip Wilson, Florencia A. Yannelli, Zana Vathi, Tesfalem Yemane, Ulrike M Vieten, Giovanni Vimercati, Elena Zambelli, and Deah Lieurance. (2025). Parallels between biological invasions and human migration are flawed and undermine both disciplines (Response to Ahmed et al.) *BioScience* 75(12), 1013-1015.

Spencer, Sarah and Katharine Charsley (2021). Reframing "integration": Acknowledging and addressing five core critiques. *Comparative Migration Studies* 9(1), 18. <https://link.springer.com/article/10.1186/s40878-021-00226-4#citeas>

Talmi-Cohen, Ravit (2023). Transnationalism and hybridity in religious practices during the migration process: The Zera Beta Israel in Ethiopia and Israel. *Religions* 14, 34-41.

Trigger, David and Lesley M. Head (2010). Restored nature, familiar culture: Contesting visions for preferred environments in Australian cities. *Nature and Culture* 5(3), 231–250.

Van Dooren, Thom (2011). Invasive species in penguin worlds: An ethical taxonomy of killing for conservation. *Conservation and Society* 9(4), 286–298.

Veracini, Lorenzo (2010). *Settler colonialism: A theoretical overview*. New York: Palgrave-MacMillan.

Warren, Charles R. (2023). Beyond 'native v. alien': Critiques of the native/alien paradigm in the Anthropocene, and their implications. *Ethics, Policy & Environment* 26(2), 287–317.

Wolfe, Patrick (2006). Settler colonialism and the elimination of the native. *Journal of Genocide Research* 8(4), 387–409.

Zerubavel, Yael (1996). The forest as a national icon: Literature, politics, and the archeology of memory. *Israel Studies* 1(1), 60-99.

Zreik, Raef (2016). When does a settler become a native? (with apologies to Mamdani). *Constellations: An International Journal of Critical & Democratic Theory* 23(3), 351-364.

ריקי ענתבי, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה ובית הספר ללימודי סביבה, האוניברסיטה העברית בירושלים
דוא"ל: riki.anteby@mail.huji.ac.il

נועה בלוך, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, האוניברסיטה העברית בירושלים
דוא"ל: noa.bloch@mail.huji.ac.il

ד"ר לירון שני, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, האוניברסיטה העברית בירושלים
דוא"ל: liron.shani@mail.huji.ac.il